

**ОЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ
ПЛОДООВОЧЕКОНСЕРВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНА
КОНЦЕПЦІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ**

Розроблено та обґрунтовано теоретичні підходи до визначення трансакційних витрат розподілу та обміну товарів та фінансів в галузевій ринковій економічній системі плодоовочевої консервної промисловості. Репрезентовано методологію економічного виміру та кількісного визначення ефективності трансакційних витрат; доведено, що запропонована технологія аналітичного конструювання інтегрального індикатора ефективності трансакційних витрат відображає об'єктивну кількісну оцінку дієздатності OEM (організаційно-економічного механізму) функціонування спеціалізованої інфраструктури плодоовочеконого ринку. На основі розроблених теоретичних положень та практичних узагальнень обґрунтовано інтегральну теоретичну модель ефективності функціонування інфраструктури, яка фактично виступає конструктивним фактором удосконалення та відповідної модернізації OEM функціонування інфраструктури ринку плодоовочеконого галузі.

Ключові слова: інтегральний індикатор ефективності трансакційних витрат, організаційно-економічний механізм, плодоовочеконого галузь, спеціалізована інфраструктура, трансакційні витрати

Разработаны и обоснованы теоретические подходы определения трансакционных затрат распределения и обмена товаров и финансов в отраслевой рыночной экономической системе плодоовощной консервной промышленности. Представлена методология экономического измерения и количественного определения эффективности трансакционных затрат; доказано, что предложенная технология аналитического конструирования интегрального индикатора эффективности трансакционных затрат отображает объективную количественную оценку дееспособности OEM функционирования специализированной инфраструктуры плодоовощеконсервного рынка. На основе разработанных теоретических положений и практических обобщений обосновано интегральную теоретическую модель эффективности функционирования инфраструктуры, которая фактически выступает конструктивным фактором усовершенствования и соответствующей модернизации OEM функционирования инфраструктуры рынка плодоовощеконсервной отрасли.

Ключевые слова: интегральный индикатор эффективности трансакционных затрат, организационно-экономический механизм, специализированная инфраструктура, плодоовощеконсервная отрасль, трансакционные затраты

Theoretical approaches to determine the transaction costs of distributing and exchanging goods and finance in the sectoral market economy of fruits and vegetables canning industry were developed and substantiated. The methodology to measure economic efficiency and quantify transaction costs is represented; it is proven that the technology of designing integrated the analytical indicator of transaction costs efficiency reflects the objective quantitative assessment of the organizational and economic capacity functioning of specialized canned fruits and vegetables market infrastructure. Based on the developed theoretical statements and practical generalizations, the theoretical model of the infrastructure's integrated efficiency, that actually appears a constructive factor in the

improvement and adequate modernization of the organizational and economic mechanism of market infrastructure functioning in the canned vegetables and fruits industry, are grounded.

Keywords: canned fruits and vegetables industry, integral indicator of transaction costs, organizational and economic mechanism, specialized infrastructure, transaction costs.

Постановка проблеми. В умовах нових економічних кризових процесів як ендегенних, так і екзогенних, проблема ефективності харчосмакового галузевого виробництва і функціонування спеціалізованої ринкової інфраструктури, як базового системоформуючого елементу продовольчої безпеки, яка координується специфікою процесів регулювання і саморегулювання економічних відносин, стає нагальною проблемою економічного розвитку держави, набуваючи неабиякої гостроти та актуальності.

Очевидно, що ефективність функціонування галузевої спеціалізованої інфраструктури, – це інтегрований визначальний чинник, що забезпечує здатність економіки галузі відтворювати свої конкурентні переваги на внутрішньому та зовнішньому ринках. А це надзвичайно потрібно саме зараз і має безпосередній позитивний вплив для всієї економічної системи України. Водночас необхідно констатувати, що нові численні і дуже гострі проблеми сьогодишнього розвитку плодоовочевої галузі пов'язані з необхідністю якісного поліпшення використання всіх видів виробничих факторів ресурсно-виробничо-маркетингового ланцюга сфери плодоовочеконсервної промисловості, формування та реалізації ресурсозберігаючого режиму розширеного відтворення. Отже, сучасні дослідження проблеми модернізації організаційно-економічного механізму (ОЕМ), спрямованого на формування нової якості функціонування інфраструктури плодоовочевого ринку України, мають як наукове, так і практичне значення, оскільки безпосередньо пов'язані з підвищенням добробуту і самої галузі, і України в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі створене доволі потужне методологічне підґрунтя для подальшого дослідження зазначених проблем. Вагомий внесок у розробку і формування теорії формування, функціонування та модернізації ОЕМ інфраструктури продовольчого ринку як єдиного комплексу, взаємодії системи інститутів ринкової інфраструктури із суб'єктами основного виробництва внесли Бородіна О., Борщевський П., Лебединський Ю., Лукінов І., Онищенко О., Прейгер Д., Пасхавер Б., Лупенко Ю., Шпичак О., Лузан Ю., Сичевський М., Точилін В. Мочерний С., Малік М. та багато інших, в працях яких проводилися багатоаспектні дослідження з питань сутнісних ознак та функцій інфраструктури, концептуального моделювання відтворювального процесу регіонального агропромислового комплексу, стратегії і розвитку, проблеми функціонування цільових ринків продовольства, механізму залучення інвестицій та формування технічного сервісу продовольчого сектору національної економіки. Визначення організаційно-економічного механізму, як стратегічної гри на основі взаємодії економічних суб'єктів, опису того, як можуть діяти суб'єкти господарювання і відповідних результатів належить лауреатам Нобелівської премії з економіки 2007 р. Лео Гурвіцу, Роджену Майерсону, Еріку Маскіну («теорія економічних механізмів» або «теорія економічної гри»)

Водночас гострота проблеми ефективності інфраструктурного забезпечення плодоовочеконсервного ринку України залишає питання модернізації його ОЕМ серед найбільш актуальних і вимагає подальшого всебічного дослідження та узагальнення.

Мета статті - розробити та обґрунтувати теоретичні, методичні засади удосконалення організаційно-економічного механізму (ОЕМ) функціонування спеціалізованої інфраструктури плодоовочевого ринку України в сучасних умовах розвитку вітчизняного економічного середовища.

Виклад основних результатів дослідження. Функціонування плодоовочеконсервної промисловості України на сучасному етапі відзначається новими негативними тенденціями. Гальмують розвиток плодоовочеконсервної галузі застарілі та енергомісткі виробничі потужності; відсутність стабільних поставок якісної недорогої сировини (яка фактично уособлює стан вирощування овочів і фруктів у країні, яке нині, вочевидь, не витримує конкуренції з імпортом); недосконала асортиментна політика. Недостатнім є фінансовий потенціал технологічного відтворення внаслідок звуження чистих грошових потоків, зниження коефіцієнтів нагромадження власного капіталу і відтворення виробничих активів, що визначає домінування тенденцій зниження ефективності системи ресурсозабезпечення, відтворення та оновлення ресурсного потенціалу галузі. Практично не впроваджуються енергоощадні технології, які забезпечують зміни процесу переробки сировини та матеріалів з відповідною зміною її споживчих якостей, поглибленням ступеню переробки та динамікою витрат виробництва, а також підвищують вихід готової продукції з одиниці сировинних ресурсів. Надзвичайно важливими питаннями для галузі є підвищення якості плодоовочеконсервної продукції, розширення її асортименту, скорочення імпорту (імпортозаміщення) за рахунок власного виробництва.

Плодоовочеконсервна галузь – галузь харчової промисловості, підприємства якої займаються консервованою переробкою овочів, плодів, ягід, картоплі. Основна продукція: консервовані, солоні й квашені овочі, консервовані фрукти, ягоди, джеми желе тощо, а також перероблена картопля. З усіх видів плодоовочевого консервування в Україні найбільш розповсюджено виробництво соків, консервованих овочів (огірки, томати, горошок, кукурудза, бобові) (рис. 1)

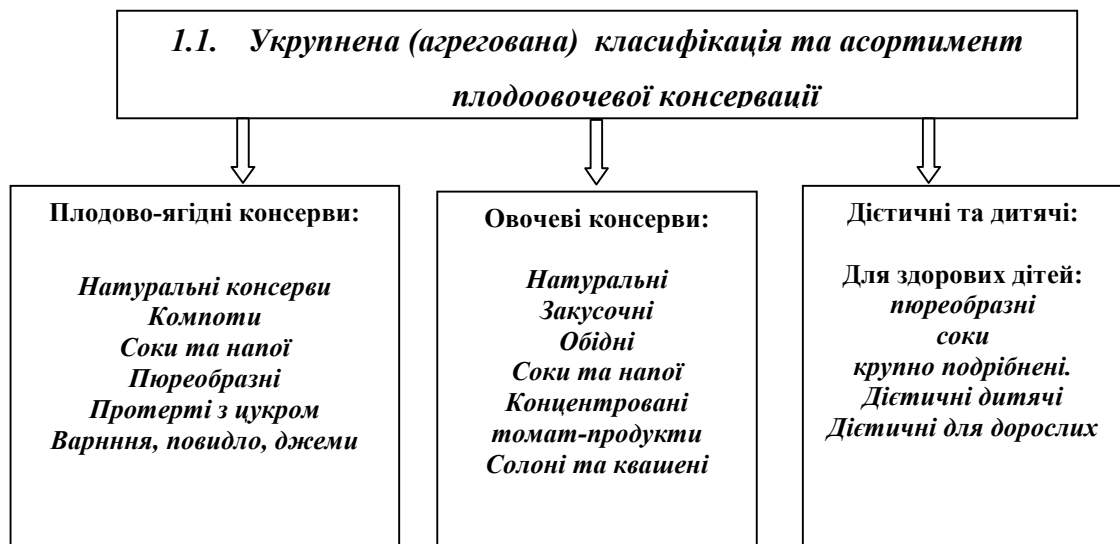

Рис. 1. Класифікація та асортимент плодоовочевих консервів

Основними характерними рисами плодоовочевого консервного виробництва є органічна сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, техніко-технологічних, виробничих процесів, які спрямовані на створення специфічної харчової продукції з довгим терміном зберігання для задоволення суспільних потреб. Економічною ознакою консервної галузі, як матеріального виробництва, є залучення системи основних виробничих факторів – спеціальних засобів та знарядь праці, сировини, яка повинна мати стандартні властивості і живої праці – спеціально

підготовлених кваліфікованих робітників, процес виробничого функціонування якої покликаний продукувати, створювати безпечну та якісну харчову консервну продукцію.

Промислове виробництво плодоовочевої консервації є доволі перспективним бізнесом. Покупці нового покоління все менше консервують овочі та фрукти в домашніх умовах, що є додатковим стимулом розвитку консервної промисловості.

Економічній природі консервної галузі притаманні специфічні риси, які детермінуються її галузевими техніко-технологічними і організаційними особливостями і сучасними ринковими умовами розвитку, а саме:

- кінцевий корисний ефект (консервована плодоовочева продукція) галузі є продуктом процесу переробки сільськогосподарської сировини у придатну до споживання в межах визначеного терміну харчову продукцію;

- консервована продукція зберігає якісну харчову матеріальну субстанцію протягом тривалого (до 24 місяців і більше) періоду, що важливо для споживача, який має можливість передбачити забезпечення своїх потреб у часі;

- матеріальний характер і логіка розвитку консервного виробництва обумовлює наявність як у виробничому процесі, так і в збуті продукції численних зв'язків з іншими суміжними, спорідненими, підтримуючими галузями (сільське господарство, посередники, транспорт, канали збуту, виробництво склотари, жерстяне виробництво тощо);

- важливою особливістю галузі є її сезонний характер і специфіка термінів реалізації продукції, які не завжди співпадають з конкретним споживанням консервів;

- первинний сировинний фактор, який детермінує перенесення ризиків, характерних для сільськогосподарського виробництва, на консервну галузь;

- структуризація галузі, що яскраво проявляється у значній частині недержавного сектора переважно колективної форми власності;

- потреба в додаткових оборотних коштах в літній період;

- сезонний характер залучення і використання живої праці;

- специфічні різноманітні технологічні способи консервування;

- особливість ролі у ресурсно-виробничо-маркетинговому ланцюгу відповідної інфраструктури (охолоджувальні сховища, асептичні ємкості, овоче-, фрукто-, картоплесховища, оптові ринки тощо).

Отже, OEM функціонування інфраструктури плодоовочеконсервної промисловості визначимо як релевантний економічний інструментарій, який має містити потужні економічні регулятори та стимули, а також організаційні структури, котрі дали б змогу забезпечити оперативність реагування усіх ланок економіки галузі через прямий вплив реагування економіки ринкової спеціалізованої галузевої системної інфраструктури на кон'юнктурні зміни та тенденції створення новітніх науково-технічних ідей. На думку автора, OEM функціонування плодоовочеконсервної промисловості має створювати умови для лібералізації активної економічної діяльності галузі, інвестицій, податкової та кредитної політики.

Зазначимо, що пропоновані нами теоретико-методологічні підходи дослідження організаційно-економічного механізму функціонування інфраструктури ринку узагальнено можуть бути сформульовані як інституційна гіпотеза ринку, як теоретико-методологічне обґрунтування інституту ринку і галузевої системної інфраструктури як "споживача" трансакційних витрат розподілу та обміну товарів і фінансів в економічній системі. Існуючі теоретико-методологічні положення і практичні результати функціонування ринку показують, що на галузевому системному рівні інфраструктура виступає базовим творчим компонентом ринку [1]. Більш того, можливе допущення, що галузева економічна система в умовах розвинутого поділу праці для свого функціонування сама формує відповідну ринкову інфраструктуру, яка координується специфікою процесів регулювання і саморегулювання економічних відносин в

досліджуваному галузевому сегменті сфери промислового виробництва продовольчих товарів. Все це обумовлює і системні галузеві особливості наявного інфраструктурного простору плодоовочеконсервної промисловості України.

Принагідно підкреслимо, що на теперішній момент не існує єдиного загальновизнаного понятійного апарату щодо інфраструктури галузевого товарного ринку як складової економічної галузевої системи. Відкритим лишається питання щодо її ролі, мети її діяльності, характеру цієї діяльності та багато інших аспектів її функціонування. Дискусійною є навіть семантика самого поняття «інфраструктура», її визначення і склад.

З нашої точки зору, спеціалізована системна інфраструктура ринку являє собою *інтегруючий* комплекс продуктивних сил, що охоплює галузі, підгалузі чи види діяльності невинробничої сфери, що обслуговують опосередковано основне виробництво і виконують численні функції обслуговування всього процесу господарювання, забезпечуючи економічний обіг в цьому процесі і, виступаючи «споживачем» трансакційних витрат розподілу та обміну товарів і фінансів в економічній системі плодоовочеконсервної промисловості. Водночас – це система інституцій, що не тільки забезпечує рух товарів і послуг, грошей, цінних паперів, а й регулює багаторівневе функціонування господарських взаємозв'язків і взаємодію суб'єктів ринкової економіки пивоваріння.

Отже, потужний вплив ринку через спеціалізовану системну ринкову інфраструктуру галузі, яка перебирає на себе значні економічні повноваження завдяки тому, що забезпечує ключові процеси, а саме – розподілу та обміну, є закономірним. Проілюструємо це на основі аналізу фаз економічного циклу в системі галузі. Насамперед, відносини між економічними агентами в процесі господарської діяльності реалізуються в послідовності, яка визначається економічним циклом (рис. 2).

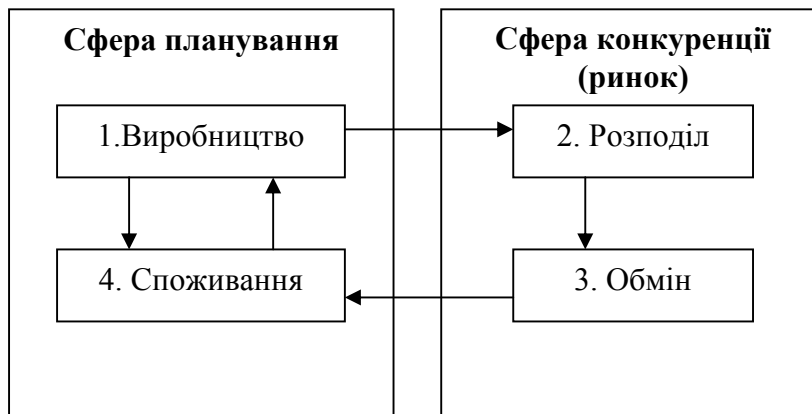

Рис. 2. Фази економічного циклу галузевої системи консервування овочів та фруктів.

Перша фаза (виробництво) охоплює процеси зі створення кінцевого товару (корисного ефекту – нової вартості). Друга фаза – розподіл виробленої продукції в економічній системі (або можливе пряме споживання). Третя фаза охоплює обмін товарів і в четвертій фазі відбувається споживання виробленої продукції (вартості товару), що забезпечує мотивацію для подальшого економічного циклу відтворення. Звернемо увагу на той закономірний факт, що у галузевій ринковій системі постійно присутні дві сфери – планування і конкуренція, які охоплюють конкретні фази економічного циклу. Існування поділу праці детермінує встановлення додаткових (комунікативних) економічних відносин між економічними агентами галузевого ринку. При цьому в економічному циклі прямий зв'язок між простим виробництвом і споживанням розширено фазами розподілу і обміну. В межах галузевої ринкової

системи як суб'єкти ринку нами прийняті продавець (виробник), покупець (споживач) і посередник (інфраструктура ринку). Цей останній суб'єкт ринку не виробляє і не споживає товари, а тільки купує і перепродає їх, і, фактично, уособлює та характеризує економічні відносини, які складаються в процесі розподілу та обміну продукції в галузевій економічній системі і виконує функції [2] :

- прив'язки виробника до певного місця і часу збуту своєї продукції, що розширює коло споживачів;
- комунікації споживача з обраним виробником;
- встановлення цін і ринкової кон'юнктури;
- формування фінансових потоків економічної системи.

Таким чином, виходячи з даних міркувань, сформуємо класифікаційне угруповання елементів (складових) OEM регулювання та координації функціонування ринкової економіки плодоовочевого консервування за фазами економічного галузевого циклу, яке являє собою доволі складний механізм, що інтегрує систему регуляторів, важелів та стимулів, систематизованих у чотири відповідних блоки (рис. 3). Подана класифікація елементів OEM регулювання ринкової економічної системи плодоовочевої галузі в цілому дозволяє розкрити взаємозв'язок, взаємозалежність та системну взаємодію (взаємовплив) та взаємопосилюючий характер окремих елементів OEM різних фаз відтворення. Пропонована класифікація наочно ілюструє спільне змістовне навантаження елементів OEM фаз розподілу та обміну – фаз, що знаходяться в площині сфери конкуренції, сфери ринку, що уособлюється в наявності для обох фаз галузевого відтворення такого елемента OEM як “Механізми удосконалення ринкової інфраструктури”.

Водночас на цей елемент OEM фази розподілу-обміну функціонування ринкової економічної системи плодоовочеконсервної промисловості, який перебуватиме в центрі нашої уваги в даному дослідженні, спрямований прямий безпосередній вплив всіх інших елементів фаз розподілу-обміну (сфера конкуренції) і опосередкований вплив елементів OEM сфери планування.

Узагальнена концептуальна економічна модель розвитку галузевої ринкової системи плодоовочеконсервної промисловості уявляється сукупністю трьох блоків – сфери виробництва, сфери системної галузевої спеціалізованої ринкової інфраструктури та інтегрально-координуючого блоку організаційно-економічного механізму (ОЕМ), - де кожний окремий блок взаємозв'язаний та взаємозалежний від інших і являє собою елемент (частинку) цілого. Очевидно, що кожен блок має свої характерні змістовні риси та ознаки, адже має тільки властиві йому функції. Об'єднуючим є спільний результат, корисний ефект, що з'єднує ці блоки, забезпечуючи цілісний розвиток будь-якої економічної системи в напрямі вектора якісного економічного зростання.

Виходячи з базової методології обґрунтування інституту ринку в частині формування трансакційних витрат [сучасне трактування трансакційних витрат наступне - це операційні витрати понад основні витрати на виробництво і обіг: непрямі, загальні витрати, витрати, пов'язані з організацією справи, отриманням інформації, веденням переговорів, пошуком постачальників, укладанням і оформленням контрактів, ліцензій, забезпеченням прав, подоланням бар'єрів входження на ринок], сформулюємо наукову гіпотезу щодо ринкової інфраструктури плодоовочеконсервної промисловості (рис.4). Встановлено властивість економічних агентів галузевої спеціалізованої ринкової структури (з метою здійснення функцій просування товару від виробника до споживача, ринкового розподілу і обміну) самостійно формувати системну спеціалізовану інфраструктуру та елементи її технологічного каркасу для виконання означених функцій за рахунок трансакційних витрат самих економічних агентів.

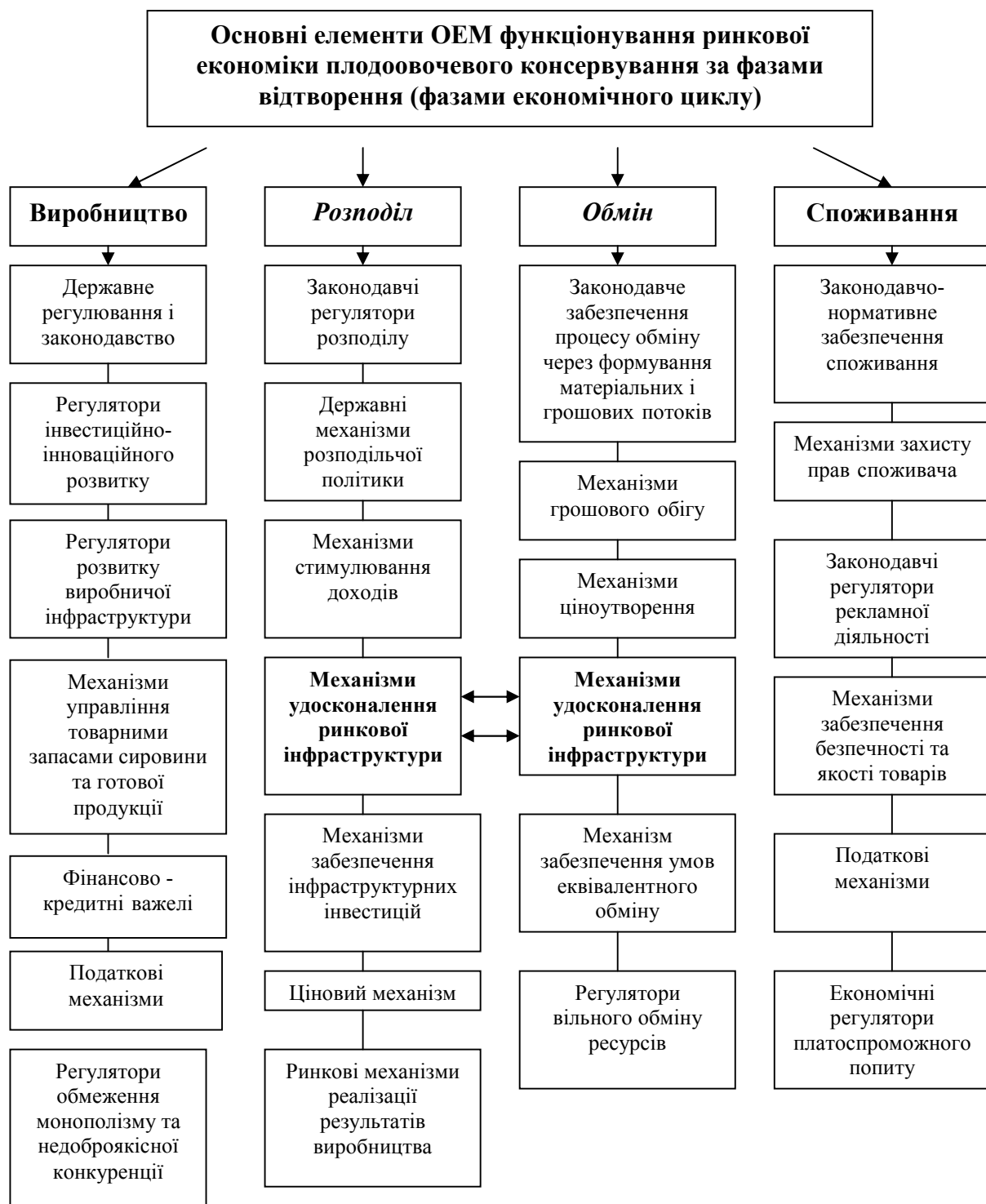

Рис.3. Класифікаційне угруповання елементів OEM економіки промислового консервування овочів та фруктів.

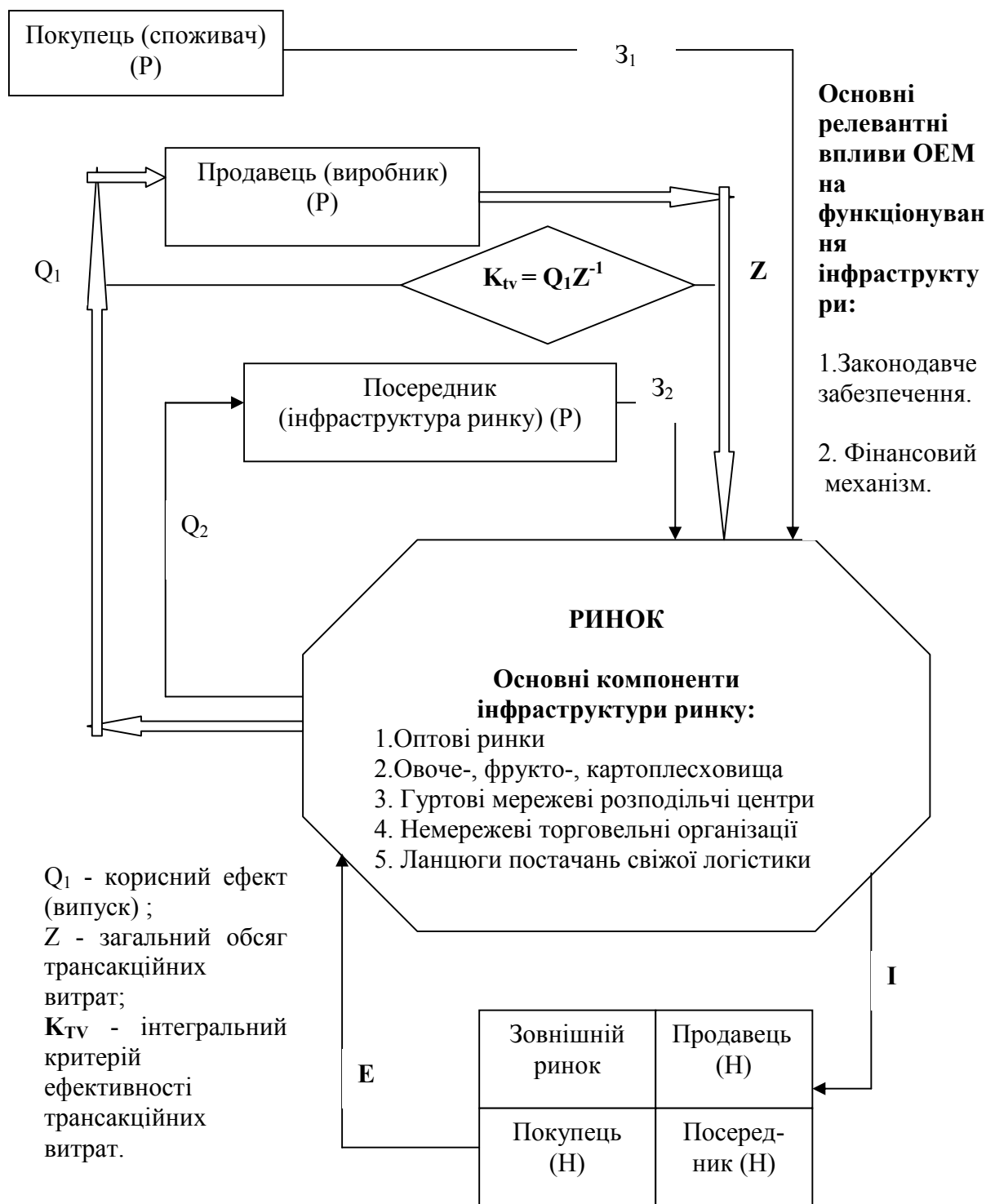

Рис. 4. Узагальнююча концепція галузевої системної спеціалізованої інфраструктури плодоовочеконсервної промисловості

Дійсно, інфраструктура не змінює і не створює нових властивостей товару, вона лише забезпечує його зберігання протягом певного часу, просування до споживача і обмін (продаж). Тобто, мова йде про те, що трансакційні витрати ринкового обміну мають бути ідентифіковані в категоріях моделі «витрати-випуск», а, отже, зниження обсягу трансакційних витрат економічних суб'єктів спеціалізованої ринкової структури плодоовочевоконсервної промисловості є визначальним індикатором дієздатності OEM функціонування інфраструктури ринку та прямим фактором зростання інтегрального

критерію ефективності трансакційних витрат та відповідно інтегральної ефективності виробничого функціонування галузі в цілому.

Отже, пропонується модель узагальнюючої концепції галузевої системної спеціалізованої ринкової інфраструктури плодоовочеконсервної промисловості (рис. 4) містить :

- ринок;
- систему «галузева економіка», що охоплює наступні економічні одиниці: покупець (споживач); продавець (виробник) і посередник (покупець і продавець в одній особі - уособлення інфраструктури [інтегральної логістики]) - є резидентами (Р);
- блок «зовнішній ринок», зокрема економічні одиниці – покупець, продавець, посередник – є нерезидентами (Н);
- зовнішні ринкові економічні потоки, зокрема випуск продавця (Q_1), випуск посередника (Q_2), імпорт (І), витрати продавця [виробника] (Z), затрати покупця ($З_1$), затрати посередника ($З_2$), експорт (Е).
- внутрішні ринкові (інфраструктурні) багатоеlementні економічні потоки (трансакції), яким відповідають зовнішні ринкові потоки, зокрема :
 - затрати посередника (Р) $\leftrightarrow З_2$;
 - затрати покупця (Р) $\leftrightarrow З_1$;
 - трансакційні витрати продавця (Р) $\leftrightarrow Z$;
 - експорт $\leftrightarrow E$;
 - випуск продавця (Р) $\leftrightarrow Q_1$;
 - випуск посередника (Р) $\leftrightarrow Q_2$;
 - імпорт $\leftrightarrow I$.

За умови рівноваги інтегрованих ринкових взаємодій (відповідно до закону збереження для зовнішніх потоків ринкового обміну) отримаємо баланс зовнішніх потоків галузевого ринку, що описується рівнянням:

$$Z + З_1 + З_2 + E - Q_1 - Q_2 - I = 0 , \quad (1)$$

де

Q_1 – випуск продавця,

Q_2 – випуск посередника,

І – імпорт,

Z – трансакційні витрати продавця;

$З_1$ – затрати покупця,

$З_2$ – затрати посередника,

Е – експорт.

А трансакційні витрати (Z) [одночасно дохід посередника у галузевій ринковій спеціалізованій системі] будуть визначатися рівнянням:

$$Z = Z_m + Z_t + Z_s , \quad (2)$$

де

Z_m - загальні операційні та адміністративні витрати;

Z_t - транспортні витрати;

Z_s - витрати з продажів.

В результаті у складі репрезентованої гіпотези галузевого ринку плодоовочеконсервної промисловості маємо концептуальну аналітичну схему визначення трансакційних витрат, за якою доцільно проводити кількісні оцінки ефективності функціонування спеціалізованої інтегральної логістики ринку плодоовочеконсервної промисловості. Підкреслимо також, що це дозволило не тільки визначити загальну модель функціонування галузевої економічної системи, а й окреслити особливе значення посередника (спеціалізованої системної інфраструктури).

При цьому, на теоретичному рівні, відповідно до законів збереження, трансакційний прибуток посередника, який уособлюється у спеціалізованій системній інфраструктурі (або інтегральній логістиці), становить відповідні трансакційні збитки інших економічних одиниць, що, відповідно, детермінує ефективність господарського функціонування, яка уособлюється і об'єктивно кількісно відображується і вимірюється пропонованим нами критерієм ефективності трансакційних витрат.

Економічний зміст певного явища (процесу) визначає технологію аналітичного виміру цього явища. В цьому зв'язку зазначимо, що навколо питання узагальнюючого інтегрального вимірювача ефективності виробництва в цілому багато років точилися надзвичайно гострі теоретичні дискусії - щодо поняття критерію, кількості критеріїв, конкретного змісту критерію, єдності критеріїв для різних рівнів економічної системи. На сьогодні в теорії наукових розробок (і вітчизняних, і зарубіжних) панує підхід, за яким інтегральний критерій повинен формуватися на основі співставлення ефекту та витрат. Аналогічний підхід використаємо і для методологічного конструювання критерію ефективності трансакційних витрат.

Логічний аналіз існуючих точок зору економістів з приводу змісту та технології формування узагальнюючого показника (критерію) економічної ефективності свідчить про значну кількість різних поглядів, гіпотез, підходів, суджень, оцінок. Таке різноманіття обумовлено різними підходами до вираження ефекту та витрат. Тому, не зачіпаючи більш глибоко переваг або вад тієї чи іншої точки зору, уявляється доцільним зупинитись на найважливішому методологічному питанні обґрунтованого вибору показника, що характеризує ефект, та показника, що виражає витрати.

При формуванні узагальнюючого критерію визначення ефективності трансакційних витрат який, в свою чергу, є визначальним індикатором ефективності OEM функціонування інфраструктури спеціалізованого плодощеконсервного ринку, з метою кількісного виміру показника трансакційних витрат доцільно використати, як ми зазначали вище, показники непрямих загальних операційних та адміністративних витрат, витрат з продажів, транспортних витрат виробника, які найбільш об'єктивно відіграють роль релевантного індикатора трансакційних витрат (за умов обмеженості та переважної відсутності повної економічної статистичної інформації) та інтегрального критерію ефективності загального обсягу трансакційних витрат (суми непрямих загальних операційних витрат, витрат з продажів, транспортних витрат) , який формується як співвідношення корисного ефекту (випуску) і відповідних витрат:

$$K_{TV} = Q \cdot Z^{-1}, \quad (3)$$

де

Q - корисний ефект (випуск) ;

Z - загальний обсяг (сума) факторних трансакційних витрат;

K_{TV} - інтегральний критерій ефективності трансакційних витрат.

Відповідно має бути достовірно кількісно визначений корисний ефект (випуск). Тому викладемо декілька тез методологічного характеру. Роль такого вимірювача на практиці може відігравати показник фізичного обсягу виробленої продукції, він і може бути основним конструктивним елементом у формулі розрахунку на рівні галузі. Хоча в даному випадку є певні застереження: зважаючи на характерні особливості плодощеконсервної сфери, яка відзначається високим рівнем матеріаломісткості виробництва продукції, було б доцільно використовувати в якості корисного ефекту показник доданої вартості, яка являє собою вартість, створену в процесі виробництва і охоплюючи реальний вклад економічної одиниці у створення вартості конкретного продукту, тобто заробітну плату, прибуток та амортизацію. Додана вартість, як індикатор ефекту, дає змогу уникнути певних недоліків виміру кінцевого результату у ринковій економічній системі пивоварної промисловості, використання в якій валових показників певною мірою спричиняється до викривлення достовірності оцінки

економічного ефекту. Зазначимо, що додана вартість як показник ефекту являє собою в натуральному вираженні обсяг, масу споживчих вартостей. У вартісному вираженні – це валова продукція підприємства (або ринкова ціна виробленої продукції) за мінусом поточних матеріальних витрат, але з урахуванням відрахувань на амортизацію (адже основні фонди підприємства приймають участь у створенні нової вартості виробленої продукції). Але в ролі результату цей показник повинен використовуватися у динамічно співставленому (порівняному) вигляді, тобто у співставлених цінах і методології, особливо для технології аналізу фактичних показників за ряд років. Для цього повинні перераховуватися у порівнювані ціни не тільки вартісний обсяг продукції, але й матеріальні витрати. Особливу складність являє перерахування у порівняний вигляд амортизаційних відрахувань, що входять у матеріальні витрати, адже змінюються ціни, а також норми амортизаційних відрахувань.

Водночас визнання цілісного характеру будь-якого виробничого процесу, де однаково необхідну і незамінну роль відіграють всі три фактори виробництва: жива праця, основний та оборотний капітал. Штучно обмежені аналітичні конструкції, в яких представлені не всі, а лише частина виробничих ресурсів, уявляються неповними і неточними. Використання, наприклад, двох факторів – живої праці та основних виробничих фондів – неправомірно і навіть недопустимо при визначенні результатів функціонування „поля” виробництва, особливо в галузі консервування, адже без урахування такого важливого виробничого фактора, як матеріальні витрати (оборотний капітал), який є визначальним формуючим елементом сукупних витрат пивоваріння, неможлива об’єктивна достовірна оцінка.

Отже, оскільки на рівні галузі кінцевий результат виробництва виступає у вигляді виробленого продукту, який забезпечує певні потреби національного господарства (додана вартість є лише частиною цього продукту), то, на нашу думку, саме цей показник виробленої (реалізованої) продукції у вартісному вираженні, який відображає основну мету виробництва галузі, і повинен бути відображений в якості корисного ефекту.

Спеціалізовану системну інфраструктуру плодоовочеконсервної галузі визначимо як господарську систему (рис. 5), що має кілька ознак цілісності. Єдність поняття «ринковий попит» і «суспільні потреби» дає підстави для наукової гіпотези про пріоритетність суспільних потреб. Емпіричний аналіз дає порівняно високий коефіцієнт еластичності ринкового попиту до пропозиції плодоовочевих продовольчих товарів. Процес виробництва плодоовочевої продукції – не просто суспільно значимий, а й життєво необхідний будь-якому регіону. Систему характеризують зв’язки циклів галузевого сезонного характеру виробництва.

Отже, галузева ринкова системна спеціалізована інфраструктура, її економічні форми та організаційні напрями господарської діяльності як об’єкт дослідження, що заснований на єдності технологічної, господарської і фінансової політики регулювання, на економічній взаємодії в умовах поглибленої спеціалізації і концентрації виробництва, є достатньо складною системою взаємопов’язаних та взаємодіючих компонентів (складових) із замкнутим мереживним характером відтворювального процесу. Інфраструктурні пропорції в обсягах транспортування, переробки, зберігання і реалізації кінцевої продукції мають бути націлені на зменшення невиробничих розходів і втрат, зниження рівня трансакційних витрат, і по своїй суті представляються як баланс економічних виробничих відносин з приводу галузевого системного формування і розподілення власної продукції, ресурсів виробництва і доходу.

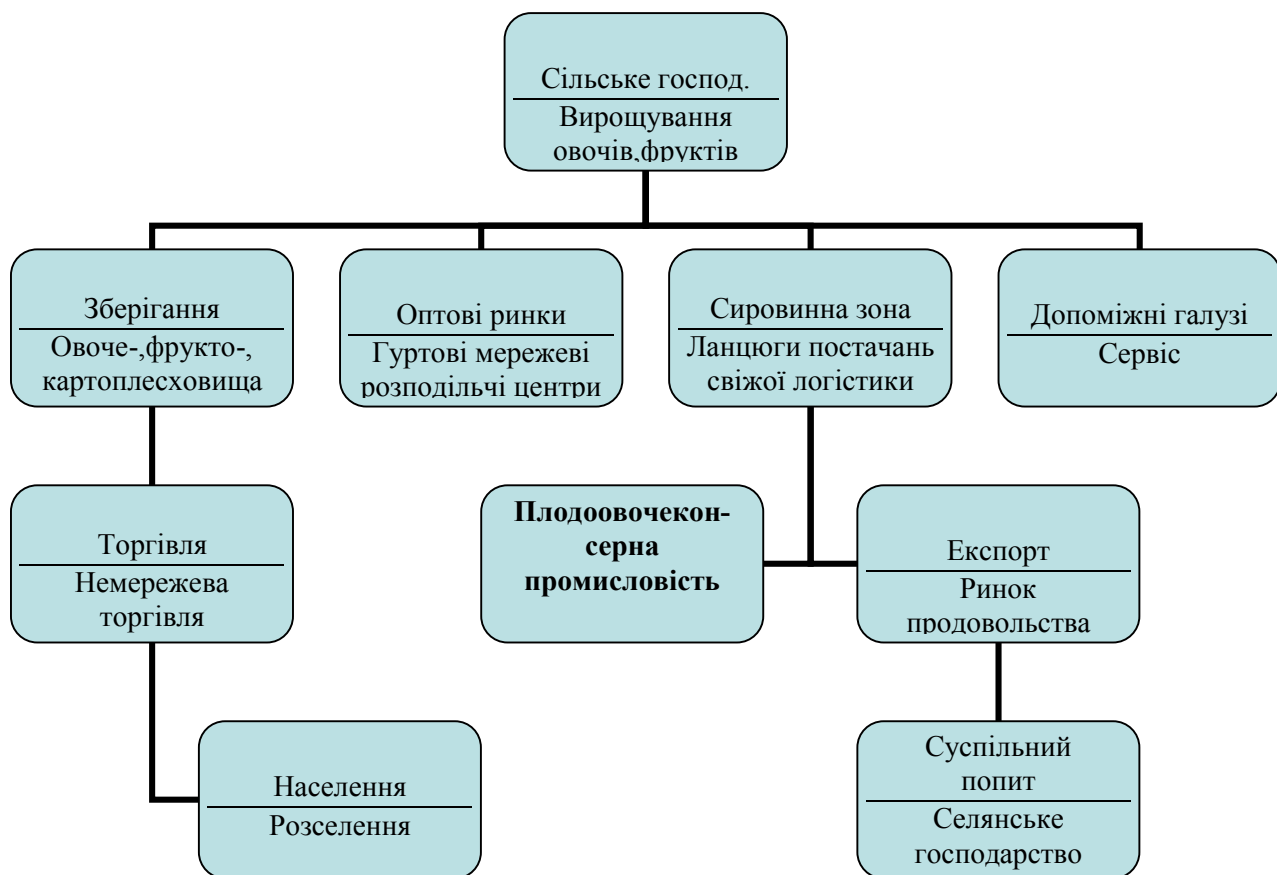

Рис. 5. Загальна модель інфраструктурних зв'язків плодоовочеконсервного комплексу

Представимо можливі, з точки зору автора, узагальнено-теоретичні форми організаційно-економічного регулювання системної спеціалізованої інфраструктури плодоовочеконсервної галузі України (рис. 6).

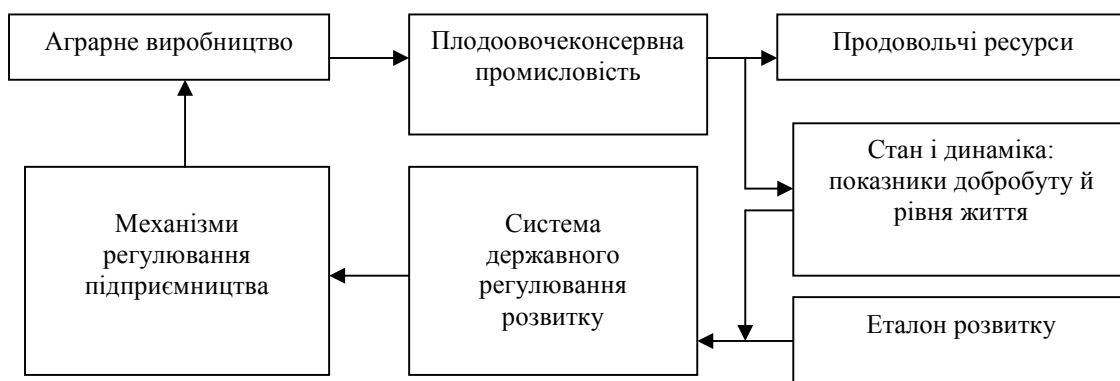

Рисунок. 6. Загальна схема регулювань системної інфраструктури плодоовочеконсервної промисловості України [3; 4]

Плодоовочеконсервне виробництво (аграрне виробництво овочів та плодів і консервна галузь) у цій схемі повинно бути об'єктом державного нормативного регулювання через те, що воно використовує продуктивні сили природи і продукує продовольчі ресурси з урахуванням суспільних потреб і попиту ринку. Нормативно-регулююча функція держави повинна виникати тоді, коли індикатори (показники) динаміки добробуту й рівня життя населення порівняно до соціального нормативу

(рівня, еталону) суттєво відрізняються. Якщо відхилення є несуттєвими, регулювання виключається. Механізми регулювання підприємництва необхідні лише у випадку суттєвих негативних тенденцій або захисту природних ресурсів. Ринкова економіка за допомогою конкуренції підприємців вирішує всі інші питання розвитку плодоовочеконсервного виробництва.

Висновки.

Отже, результати дослідження дали підставу обґрунтувати теоретико-методологічну концепцію, яка охоплює теоретичні, методологічні і методичні підходи до визначення трансакційних витрат розподілу та обміну товарів і фінансів в галузевій ринковій економічній системі плодоовочеконсервного виробництва, кількісної оцінки їх обсягу. Представлено теоретичний аналіз економічної сутності, змісту категорії ефективності трансакційних витрат, розкрито на теоретичному рівні понятійний апарат, взаємозв'язок та взаємозалежність категорій ефективності трансакційних витрат та OEM їх регулювання. Обґрунтовано методологію економічного виміру та кількісного визначення ефективності трансакційних витрат; доведено, що репрезентована технологія аналітичного конструювання інтегрального індикатора ефективності трансакційних витрат опосередковано відображає об'єктивну кількісну оцінку дієздатності OEM функціонування спеціалізованої інфраструктури плодоовочеконсервного ринку.

Обґрунтовано використання трансакційних витрат як індикатора ринкової кон'юнктури в галузевій економічній системі, тобто ринкові відносини економічних агентів плодоовочеконсервного ринку формують фактично не вільні попит і пропозиція, які наразі відсутні на цьому ринку через панування монополії приватної власності, а трансакційні витрати. Більш того, доведено, що за умов нераціонального управління трансакційними витратами можливе гальмування загального економічного стану ринкової системи плодоовочевої галузі.

Репрезентовано повносистемний характер отриманої інтегральної аналітичної моделі оцінки ефективності трансакційних витрат, як основи оцінки дієвості OEM функціонування інфраструктури плодоовочеконсервного ринку, визначає її, як конструктивний фактор, економічний інструментарій не тільки аналітичного дослідження, а й розв'язання доволі широкого спектру організаційно-економічних проблем функціонування інфраструктури ринку плодоовочеконсервної галузі України.

Література

1. Маслак В.О. Ринкова інфраструктура та її вплив на економічне зростання виробництва: теоретичні та прикладні засади / В.О. Маслак : Монографія – НАН України, Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2010. – 204 с.
2. Чаленко О.Ю. Інституційна гіпотеза про ринок, трансакційні витрати та посередництво / О.Ю. Чаленко // Економіка України – 2012 - №12. – с.30 – 40.
3. Пустовойт О.В. Цикли ділової активності на внутрішньому ринку України / О.В. Пустовойт // Економіка і прогнозування. – 2015. - № 4. – С. 33 – 52.
4. Melvin Brees. Bullish markets or train wreck ahead? / Melvin Brees // Food and Agriculture Policy Research Institute (FAPRI) – April 17, 2009: <http://www.fapri.org>